

Kosztolányi Dezső: *Mindent bevallhatok: Kötetben meg nem jelent írások és más újdonságok*

Budapest, Jaffa Kiadó, 2018, 190 l.

A Jaffa Kiadó az utóbbi években egyre több irodalomtörténeti munkát, forráskiadványt jelentet meg. Ilyen volt például Radnóti Miklósné Gyarmati Fanni naplójának közreadása 2014-ben, Radnóti levelei 2017-ben vagy újabban Szobotka Tibor naplója. A kiadó irodalomtörténeti tárgyú kiadványainak gyarapodása ellenére mindenesetre különös, hogy a honlapon a monografikus művek és az említett forráskiadványok még mindig a „szépirodalom” kategóriánál találhatók meg.

Utóbb a Kosztolányi család vonatkozásában több kötet is napvilágot látott, és itt szempontunkból elsősorban a forráskiadványok az érdekesek. Kosztolányi Ádám írásait gyűjti egybe a *Keserű nevetés* című könyv, és Kosztolányi-írásokat közöl a *Mindent bevallhatok: Kötetben meg nem jelent írások és más újdonságok*. Mindkettő 2018-ban jelent meg, az előbbi Bíró-Balogh Tamás, az utóbbi Urbán László gondozásában. Ha Kosztolányi Ádámmal kapcsolatban nem is kérdés a szövegek – egyáltalán az életmű létének – újdonsága, az olvasók nagy részének talán meglepő lehet, hogy Kosztolányitól még lehet bármi újat találni. Hiszen ha az Illyés Gyula, illetve Illés Endre által a Nyugatnál kiadott *Kosztolányi Dezső Hátrahagyott Művei* címet viselő 11 részes kötet sorozatát ma már kevesen ismerik is, és még kevesebben forgatják, a Réz Pál által a hetvenes évektől kiadott Kosztolányi-sorozat jórészt értekező prózai kötetei, amelyek egyébként nem fedik egészében a korábbi gyűjteményt (*Álom és ólom, Füst, Nyelv és lélek, Hattyú, Én, te, ő, Sötét bújócaska, Ércnél maradóbb, Látjátok feleim, Színházi esték I–II., Európai képeskönyv*), vagy még inkább ezek egy részének a kétezres években az Osiris Kiadónál újra napvilágot látott, illetve -rendezett változata (*Tükörfolyosó, Szabadkikötő, Nyelv és lélek*) nem lehet ismeretlen. Természetesen Kosztolányiéknál nagyobb életművek is léteznek, de minden esetben az is kérdés – ami a kritikai életműkiadásokkal válik igazán kézzelfoghatóvá –, hogy az adott életműnek mekkora része látható, vagyis kiadott, és mennyi láthatatlan, azaz kiadatlan vagy föltáratlan. A Kalligram Kiadónál elindított kritikai életműkiadás már megjelent darabjai, valamint az utóbbi években a Kosztolányi Kutatócsoport tagjainak tanulmányai, tanulmánykötetei igyekeztek tudatosítani, hogy Kosztolányi életműve sokkal nagyobb vagy legalábbis kiterjedtebb, mint azt a már publikált kiadványok alapján sejteni lehet(ett). Bár leggyakrabban elsősorban a mikrofilológia számára értékelhető, alkotásmódszertani következtetések levonására alkalmas változatok, újraközlések

kerülnek elő, a mai napig sem mondható lezártnak a forrásföltárás. Tehát bár jelentős, alapvetően új írások nem igazán fognak már előkerülni, a Kosztolányi-korabeli – és nem csak (a mai) Magyarországra kiterjedő – (napi)sajtónak mint potenciális megjelenési médiumnak a mennyisége, illetve hozzáférhetősége, megléte, de a név nélküli, illetve álneves cikkek ténye is folytonosan elhalasztja az alap kutatás lezárhatóságát.

Röviden tehát: nem lehetetlenség, hogy manapság egy kiadvány (legyen az kritikai vagy népszerű) korábban nem ismert Kosztolányi-szövegekkel csalogassa az olvasót. *A Mindent bevallhatok* műfaji merítése, vagyis a nem szépirodalmi, publicisztikai írások, rövid nyilatkozatok pedig a legbeláthatatlanabb anyagot célozta meg. A publicisztikai írásokat a kritikai életműkiadás időrendben megjelenő kötetekben tervezi közreadni, hiszen azokat Kosztolányi maga nem gyűjtötte kötetbe, a különböző nyilatkozatokat viszont, mennyiségük és szórtságuk folytán elsősorban – és nem véletlenül –, adatbázisban gyűjti.

A szóban forgó kötet mindenestre meglehetősen különösen váltja be a címlapján szereplő, újdonságokra vonatkozó ígérétét. Tematikus, illetve műfaji vonatkozásban öt csoportra bontja a szövegeket: „tárcák”-ból 5-öt, „vallomások”-ból 34-et, körkérdésre adott „válaszok”-ból 14-et, „interjúk”-ból 16-ot, „visszaemlékezések”-ből 10-et közöl. Látható, hogy a tárcákból lényegesen kevesebbet tartalmaz, főleg, mert a nyilatkozatok közt akad egy-két soros szöveg is, továbbá az eddig megjelent – nem kritikai – Kosztolányi-kiadások tárcákból már jócskán válogattak. Az itt „vallomás”-nak, illetve „válasz”-nak nevezett darabokhoz hasonló néhány soros írásokat pedig a Réz Pál által összegyűjtött sorozatból talán leginkább a *Nyelv és lélek* kötet és elsősorban bővített kiadásai közöltek (Szépirodalmi: 1971; Osiris: 1999, 2002). Továbbá a kilencvenes években megjelent egy *Gyéántgöröngyök* című kiadvány, nem mellesleg a jelen kötet sajtó alá rendezőjétől, amelyben elsőként – a tartalom vonatkozó részét idézve – „vallomások, riportok és visszaemlékezések” is szerepeltek, szám szerint tizennégy. Mivel ezek közül lényegében hatot újraközöl a szóban forgó kiadvány, hamis várakozást kelthetnek az alcím „kötetben meg nem jelent”, illetve „újdonság” hívószavai, amelyet nem az utószó, hanem a hátsó borítószöveg árnyal: „Kötetben eddig meg nem jelent tárcák, a nagyközönség előtt ismeretlen írások, irodalmi csemegének számító ritkaságok, régen publikált és már-már feledésbe merült különleges vallomások és interjúk” [kiemelés tőlem, B. K.].

A kötetbeli műfaji-tematikai csoportosítás sem teljesen látszik indokolhatónak. A „válaszok” és a „vallomások” külön részt képeznek, de sem formailag, sem tematikailag nem bizonyulnak igazán elhatárolhatónak. Az előbbieket csaknem mind körkérdésekre felelnek, az utóbbiak azonban – bár címükben nem kérdésként fogalmazódnak meg – sem mindig személyesen, illetve nem egyedül Kosztolányit célozzák. Az *Emberismeret* című lélektani folyóirat különszámának¹ címlapján szerepelt eredetileg *A pszichoanalízis mellett és ellen*, amely témakörben az író és olyan kortársain

¹ *Emberismeret*, 2(1935), 1. sz.

kívül, mint Kassák Lajos vagy Füst Milán, maga Freud és Thomas Mann is nyilatkozott (47). Az *ő receptjük* című szöveg „Az evésről” alcímet viseli, a *Színházi Élet* 1928-as vonatkozó számában azonban ugyanitt „Írók és művészek kedvenc ételei” olvasható, és lényegében a fölvezetés is arról árulkodik, hogy nem Kosztolányi volt az egyetlen, akit megkérdeztek ebben a témában. Tehát valójában ugyanúgy körkérdésről van szó, csak nem ugyanazon lapszámában szereplő válaszokkal, hanem sorozat-, illetve rovat-szerű megjelenéssel. A *Színházi Élet* következő számában például Lengyel Menyhért beszélt kedvenc ételéről.

A szövegek eredeti forrására való reflexió az utószóban különösen ezeknek a „mű-fajoknak” az esetében elégtelen, mivel a sajtó kontextusából való kiszakítás szembe-tűnő különbségeket eredményez. Olykor fontos még az írások vizuális kontextusa is, egyáltalán a képmelléklet megléte. A *pesti Pythia: Heitler Zsigmondné Izabella utcai tenyérjósno jóslatairól* című írás például a *Színházi Élet* eredeti számában nemcsak Kosztolányi vallomását, de a kezéről készült fölvetelt is közli, másoké, például Rózsahegy Kálmáné, Somlay Artúré, Bajor Gizié mellett.

Az mindenesetre roppantul zavaró, hogy az adott csoportokon belül sem idő, sem megjelenési hely szerinti, sem a folyóiratoknak megfelelő alfabetikus rend nem fedezhető föl. Nem lehet csodálkozni, ha maga a közreadó is belekeveredik egy „vallomás” és egy „interjú” sorrendjébe, majd a kötet hátsó borítóján levonja a helytelen következtetést, amely szerint Kosztolányi „mielőtt bicsérdista lett, vagyis csak nyers zöldséget és gyümölcsöt fogyasztott, kedvenc étele a borjúpörkölt volt túrós csuszával”. Valójában a korábbi, 1928-as nyilatkozatban állítja az író, hogy „[k]örülbelül három esztendeje nem eszem sem húst, sem zsírt, tisztán növényekkel, tejtermékekkel táplálkozom” (56). Majd évekkel később a *Kosztolányiné beszél az uráról* című 1934-es telefoninterjúból derül ki, hogy ha férje kedvében akart járni, borjúpörköltet csináltatott, túrós csuszával (167).

Szintén nem válik a kötet erényévé, hogy a magyarázó jegyzetek hol megismélik a lap alján a magyarázott szót, hol csak a jelentését közlik. Olykor hasznos lett volna a nyelveket is megadni, különösen, ha több is szerepel egyszerre (garçon cameriere = pincér). Kissé talán pontatlan a rádiumkezeléshez írt kommentár „Régebben rákos betegeket sugárkezelték vele”, hiszen a rádiumot a mai napig használják egyes kezelésekhöz. Az olvasónak olykor hiányérzete támadhat, az *Akik Georg Kaisert kirúgták* című írásban a címszereplőn kívül ugyanis Pán Imre, Mezei Árpád, Gerő György, Uitz Béla és Kádár Béla is érdemelt volna jegyzetet. A hetéra és az imperátor magyarázata helyett talán indokolhatóbb lett volna Plótinoszról írni néhány szót. Vészi József mellett Milkó Izidor és Fenyves Ferenc rövid bemutatásának elmaradása nemcsak sajnálatos, hanem erősen kifogásolható is. Milkó Izidorról Kosztolányi 1925-ben írt a *Nyugat*ba is, Fenyves Ferenc pedig – egyebek mellett – ugyanaz a tanuló volt (ekkor még Friedmann Ferenc néven), akivel Kosztolányi kicsapata elött összekülönbözött az önképzőkörben. Az egyik önvallomásban említett Jules de Gaultier sem mondható

talán közismertnek, a bicsérdizmus definíciója Bicsérdy Béla említése nélkül pedig egyenesen szerencsétlen (165). A *Páosztortúz* című lapban megjelent 1927-es interjúban Kosztolányi olyan alkotókat is említ, akikről a mai olvasók többségének valószínűleg nincs közelebbi fogalma. A nevek jegyzetelése persze egy ponton túl sok kérdést fölvet, ám a példák alapján nem egyértelmű, hogy a kötet összeállítója előtt miféle olvasó lebegett a magyarázatok válogatásakor és elkészítésekor.

A *Mindent bevallhatok* lényegében hálátlan műfaji vállalkozás. Az átlagolvasóknak valószínűleg nem eléggé informatív, végigolvasva pedig talán túlságosan is redundánsnak hat, a célzottan kereső kutatóknak viszont a föntiek miatt a hamarjában összeállított munka benyomását kelti, vagyis alapvető forrásként használhatatlannak bizonyul, mivel a szövegközlés elvei önkényesnek, rendszertelennek és átgondolatlanoknak mutatkoznak. Tekintve a könyvpiaci kínálatot és igényt, lehetne örülni annak is, hogy a meglévő anyagból nem egy újabb írói „füveskönyv” született, de ennél a dicséretnél a szövegek közlője azért alighanem többre tart igényt. Nyilvánvalóan mélyen igazságtalan lenne Urbán László munkájának hasznát és erényét kicsinyíteni, e gyűjteménynek mégis talán leginkább időszerűtlenségében rejlik a veszte. A korábban megjelent és föntebb említett Kosztolányi gyűjteményes kötetek, beleértve az Urbán által összeállított *Gyémántgöröngyöket*, a kritikai életműkiadásnak részben előzményei voltak, némely esetben a mai napig a szaktanulmányok idézett forrásai. A Kosztolányi kritikai életműkiadás elindulásával párhuzamosan azonban máris kérdésessé válik az olyan kiadványok létjogosultsága, mint a *Mindent bevallhatok*, amelyek a felszínen ugyan a forráskiadás szerepére pályáznak, formátumukban és gondosságukban azonban messze elmaradnak a kritikai igény és fegyelem mögött.

Bucsics Katalin